

# СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ, АУДИТУ І ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Колективна монографія

до 50-річчя зародження вищої освіти і  
наукових досліджень за напрямками  
бухгалтерський облік, аналіз, контроль,  
ревізія, аудит і оподаткування  
на Житомирщині  
(1970-2020)



**Міністерство освіти і науки України  
Поліський національний університет  
Кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту  
Житомирське обласне об'єднання громадської організації  
“Спілка економістів України”  
Житомирське товариство науковців польського походження  
Житомирська спілка фахівців з бухгалтерського обліку і  
оподаткування**

**Монографія до 50-річчя зародження вищої освіти і  
наукових досліджень за напрямками бухгалтерський облік,  
аналіз, контроль, ревізія, аудит і оподаткування  
на Житомирщині  
(1970-2020)**

# **СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ, АУДИТУ І ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ Й СВІТІ**

**Колективна монографія**

Житомир 2020

*Рекомендовано до друку:*

*Вченою радою Поліського національного університету*

*(протокол № 4 від 28 жовтня 2020 року);*

*кафедрою бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету (протокол № 1 від 11 серпня 2020 року);*

*Вченою радою Житомирського обласного об'єднання громадської організації “Спілка економістів України” (протокол № 8 від 6 серпня 2020 року);*

*Вченою радою Громадської організації «Житомирське товариство науковців польського походження» (протокол № 2 від 12 серпня 2020 року);*

*Правлінням Житомирської організації «Житомирська спілка фахівців з бухгалтерського обліку і оподаткування» (протокол № 1 від 7 серпня 2020 року)*

*Рецензенти:*

**Жук Валерій Миколайович**

доктор економічних наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу обліку і оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», Голова Ради Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК

**Чижєвська Людмила Віталіївна**

доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України, сертифікований аудитор, голова Житомирського територіального відділення Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України

**Пилипенко Олексій Іванович**

доктор економічних наук, декан обліково-статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту Державної служби статистики України, професор кафедри обліку та оподаткування, академік Академії економічних наук України

**Давидюк Тетяна Вікторівна**

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічного аналізу та обліку Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

**Камінська Тетяна Григорівна**

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин та туризму, академік Академії вищої освіти України, Co-founder & CEO в Education in Ukraine

Сучасні виклики та тенденції розвитку обліку, оподаткування, аудиту і звітності в Україні й світі: колективна монографія. – Житомир: ПП «Рута», 2020. – 347 с.

DOI : <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.13208069.v1>

**ISBN**

Монографія присвячена 50-річчю зародження вищої освіти і наукових досліджень за обліково-економічним напрямом на Житомирщині і об'єднує здобутки науковців – нинішніх працівників та друзів кафедри.

Призначена науковцям, студентам ЗВО, практичним працівникам сфери економіки, широкому загалу читачів, які цікавляться означеною проблематикою.

*В монографії збережено авторську орфографію, пунктуацію і стилістику.*

*Відповідальність за зміст опублікованих матеріалів несуть безпосередньо автори.*

**ISBN**

© Колектив авторів, 2020

© ПП «Рута», 2020

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                                                |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>ПЕРЕДМОВА.....</b>                                                                                                                                                                          | <b>5</b>   |
| <b>РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІТНОСТІ.....</b>                                                                                                 | <b>13</b>  |
| 1.1. Совершенствование форм бухгалтерской отчетности как информационного ресурса для целей бухгалтерского анализа эффективности модернизации предприятия <i>Панков Д.А., Матюш И. В.</i> ..... | 14         |
| 1.2. Розкриття окремої облікової інформації за US GAAP та МСФЗ <i>Сопко В.В., Ромашико О.М.</i> .....                                                                                          | 36         |
| 1.3 Формування системи первинної облікової інформації: сучасні аспекти документообігу <i>Вітер С.А.</i> .....                                                                                  | 50         |
| 1.4. Особливості обліку основних засобів на підприємствах Республіки Білорусь в сучасних умовах: порівняння з Україною <i>Дмитренко О.М.</i> .....                                             | 60         |
| 1.5. Стан та перспективи обліку та оподаткування суб'єктів малого підприємництва <i>Ярмолюк О.Ф.</i> .....                                                                                     | 76         |
| 1.6. Трансформація фінансової звітності в умовах імплементації міжнародних стандартів обліку <i>Гайдучок Т.С.</i> .....                                                                        | 95         |
| 1.7. Вплив COVID-19 на розкриття інформації вітчизняними мсфз-зобов'язаними компаніями <i>Шкуліна Л.В.</i> .....                                                                               | 104        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ.....</b>                                                                                           | <b>109</b> |
| 2.1. Система бухгалтерського обліку та звітності в управлінні доданою вартістю підприємства <i>Мороз Ю.Ю., Цаль-Цалко Ю.С., Цегельник Н.І.</i> .....                                           | 110        |
| 2.2. Статистичне забезпечення управління пропорційним розвитком економіки <i>Журавльов О.В.</i> .....                                                                                          | 132        |
| 2.3. Інформаційно-облікова модель управління прибутком підприємств <i>Плаксієнко В.Я., Кулик В.А., Мілька А.І.</i> .....                                                                       | 155        |
| 2.4. Прибуток як об'єкт бухгалтерського обліку для оцінювання                                                                                                                                  |            |

## **ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ**

**Плаксієнко В.Я.**

д. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та  
економічного контролю.

Полтавська державна аграрна академія

**Кулик В.А.**

д. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту  
Вищий навчальний заклад Укоопспілки.

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

**Мілька А.І.**

к. е. н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту  
Вищий навчальний заклад Укоопспілки.

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах ринкових відносин основну роль в системі економічних показників відіграють показники фінансових результатів, в яких відображені різні сторони виробничої, збутової, постачальницької і фінансової діяльності підприємства. У зв'язку з цим гострою потребою стало всебічне і детальне вивчення прибутку, що займає центральне місце в загальній системі вартісних інструментів і важелів управління економікою. Питання формування, розподілу та використання прибутку у своїх працях досліджували такі науковці: С. Голов, В. Кулик, В. Кузь, Ю. Мороз, В. Орлова, В.С. Підгірна, В. Плаксієнко, А. Хуторян тощо. Вагомий внесок у дослідження теорії і практики управління прибутком внесли як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Г. Аниськова, А. Бабо, Л. Балабанова, І. Бланк, Р. Валеви́ч, Н. Власова, Г. Давидова, В. Кемтер, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, А. Мілька, Л. Омелянович, О. Пігунова, А. Садеков, А. Стрікленд, А. Томпсон, Н. Трен'єв, Н. Ушакова, Л. Фролова, Т. Футало, Л. Чорна, В. Юров та інші. Однак розроблення теоретичних засад розподілу та використання прибутку в контексті їх інформаційно-облікового забезпечення недостатньо розроблені та потребують подальших досліджень.

Для ефективного управління прибутком підприємства необхідне удосконалення існуючих інструментів та підходів до його обліку та управління, а також розробка нової інформаційно-облікової моделі, здатної оперативнo та якісно задовольняти різноманітні потреби системи управління в процесі розробки та прийняття оптимальних управлінських рішень. Адже, в плановій соціалістичній економіці управління прибутком відбувалося «зверху–вниз» і було спрямоване на обов'язкове його

виконання та стимулювання на це виконання. Здійснення ринкових перетворень в Україні обумовили необхідність зміни інформаційно-облікової моделі управління прибутком, адже в нових умовах господарювання первинною ланкою в ієрархії рівнів механізму управління прибутком стало підприємство, яке отримало право самостійного вибору пріоритетів серед напрямків своєї діяльності і формування кінцевих результатів.

Передумовами цього є різні чинники<sup>201</sup>.

По-перше, процес управління прибутком на сьогодні ускладнюється через необхідність врахування інтересів всіх зацікавлених сторін в діяльності підприємства (власників, менеджерів, працівників, місцевих органів самоуправління, постачальників тощо).

По-друге, конкуренція, яка є невід'ємним елементом ринкової економіки, обумовлює необхідність постійного впровадження нововведень для підтримання та забезпечення конкурентоспроможності підприємства та розвитку бізнесу, особливо в умовах входження України в ЄС.

По-третє, потребує врахування значна кількість чинників і факторів прямої та опосередкованої дії, що постійно впливають на процес формування прибутку підприємств.

По-четверте, зatoryжна фінансова та економічна криза, недосконалість та необхідність розробки науково обґрунтованого механізму управління прибутком підприємств обумовлюють посилення його практичної спрямованості.

Проте, формування системи інформаційних показників управління прибутком підприємств залежить від галузевих особливостей їх діяльності, організаційно-правової форми господарювання, напрямів діяльності, обсягу й рівня диверсифікації господарської діяльності, обраної амортизаційної та облікової політики, інших чинників. Успішне функціонування інформаційно-облікової моделі управління прибутком підприємств визначається якістю інформаційного забезпечення.

Для забезпечення ефективного процесу управління прибутком підприємств України і прийняття відповідних управлінських рішень інформаційну базу можна представити наступним чином (табл. 1).

Використання внутрішніх та зовнішніх даних сприяє створенню на підприємстві системи інформаційного забезпечення, орієнтованої на ефективне поточне та операційне управління формуванням і використанням прибутку, а також на прийняття стратегічних рішень.

---

<sup>201</sup> Мілька А. І. Модель управління прибутком підприємств і організацій споживчої кооперації України . *Економіка, фінанси, право*. 2013. № 6. С. 23–27.

Таблиця 1

## Інформаційні джерела управління прибутком підприємства

| Джерело                                                              | Складові                                                                                                                              |
|----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Зовнішня інформація                                               |                                                                                                                                       |
| 1.1. Законодавчі та нормативні акти                                  | Закони України<br>Постанови Кабінету Міністрів України<br>Укази президента<br>Відомчі інструкції                                      |
| 1.2. Показники загально-економічного розвитку                        | Макроекономічного розвитку<br>Галузевого розвитку                                                                                     |
| 1.3. Дані кон'юнктури ринку                                          | Товарний ринок<br>Фондовий ринок<br>Грошовий ринок                                                                                    |
| 1.4. Інформація про діяльність партнерів та конкурентів підприємства | Конкуренти<br>Покупці продукції<br>Постачальники сировини та матеріалів<br>Страхові компанії<br>Банки, тощо                           |
| 1.5. Статистична звітність                                           | Типова періодична<br>Середньогалузеві показники                                                                                       |
| 2. Внутрішня інформація                                              |                                                                                                                                       |
| 2.1. Облікова інформація                                             | Фінансовий облік<br>Управлінський облік<br>Статистичний облік<br>Податковий облік<br>Стратегічний облік                               |
| 2.2. Оперативна інформація                                           | Фактичні дані про доходи, витрати та прибуток підприємства<br>Відхилення фактичних показників від планових (нормативних)              |
| 2.3. Планова інформація                                              | Планові показники доходів, витрат, прибутку та рентабельності                                                                         |
| 2.4. Нормативно-довідкові показники                                  | Норми і нормативи, що розробляються підприємством і діють в його межах<br>Нормативно-довідкові показники, що діють у країні чи галузі |
| 2.5. Дані перевірок                                                  | Внутрішні<br>Зовнішні                                                                                                                 |

Джерело: авторська розробка

Інформаційну базу інформаційно-облікової моделі управління прибутком становлять показники фінансових результатів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Разом з тим, формування системи інформаційних показників управління фінансовими результатами, зокрема, прибутком залежить від галузевих особливостей діяльності підприємства,

його організаційно-правової форми господарювання, обсягу й рівня диверсифікації господарської діяльності та інших чинників.

Інформаційна система управління прибутком повинна забезпечувати необхідною інформацією не лише власників та персонал управління, а також інтереси зовнішніх користувачів. Зокрема, коло інтересів внутрішніх та зовнішніх користувачів кардинально відрізняється.

З огляду на це інформаційну базу управління прибутком становлять внутрішні та зовнішні показники. Основними групами показників інформаційного забезпечення управління прибутком із внутрішніх джерел інформації підприємства є:

- планові та нормативні показники діяльності (у розрізі операційної, інвестиційної, фінансової діяльності);
- показники фінансової та статистичної звітності підприємства;
- показники управлінського обліку (за видами продукції, за центрами відповідальності, за видами діяльності, за сегментами).

До показників інформаційного забезпечення управління прибутком, що формуються із зовнішніх джерел, належать <sup>202</sup> :

- нормативно-регулюючі показники (встановлені нормативи);
- показники, що характеризують загальноекономічний розвиток держави (показники галузевого та макроекономічного розвитку);
- показники, що характеризують кон'юнктуру ринку;
- показники, що характеризують діяльність контрагентів та конкурентів (постачальників, покупців, страхових компаній, банків).

Основу інформаційного забезпечення механізму управління прибутком становлять показники фінансового обліку, що мають наступні якісні характеристики:

- уніфікованість (базуються на загальноприйнятих стандартизованих принципах обліку);
- надійність (форми звітності надаються як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам, підлягають зовнішньому контролю);
- доступність (інформація є зрозумілою для сприйняття користувачами, які мають достатні знання та зацікавлені в її отриманні);
- регулярність формування (у чітко визначені терміни), порівнянність (є співставними у різних звітних періодах у зв'язку із послідовним застосуванням обраної облікової політики)<sup>203</sup>.

---

<sup>202</sup> Кулик В.А., Мілька А.І. Управління витратами в контексті підвищення ефективності діяльності підприємств. *Сучасні економічні дослідження: теорія, методологія, практик*: матеріали II Міжнарод. наук. конф., м. Кельце, 27 вересня 2019 р. м. Кельце (Республіка Польща), 2019. С. 51-54.

<sup>203</sup> Плаксієнко В.Я., Верига Ю.А., Кулик В.А., Карпенко Є.А. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. Київ : ЦУЛ. 2019. 509 с.

Але база даних, сформована лише за показниками фінансового обліку, буде мати й певні недоліки. Так, більшість показників визначаються, як правило, з періодичністю раз на квартал або рік, тобто притаманна низька періодичність отримання інформації, відображення показників по підприємству в цілому, використання показників тільки у вартісному вираженні. Тому для повного відображення інформації щодо прибутку підприємств варто використовувати і показники управлінського обліку, які: доповнюють інформаційну базу фінансового обліку; відображають інформацію як у вартісних, так і у натуральних показниках; систематизуються за видами діяльності та центрами відповідальності; не оприлюднюються і становлять комерційну таємницю<sup>204</sup>.

Крім того, важливою складовою механізму управління прибутком підприємства є правове поле його реалізації (Кодекси, Закони України, нормативні акти органів державного регулювання). Разом з тим, суб'єкти господарювання мають право приймати внутрішньогосподарські розпорядчі документи, що спрямовані на вирішення організаційних питань щодо конкретизації положень законодавчих та підзаконних актів, порядку їх виконання на підприємстві; врегулювання питань, що входять до компетенції підприємства; визначення питань, які не врегульовані законодавчими і підзаконними актами.

Тому, ми пропонуємо удосконалену інформаційно-облікову модель управління прибутком підприємств, яка представлена на рис. 1.

Невід'ємною складовою організації процесу управління прибутком підприємства є налагодження системи внутрішньогосподарського контролю за підрозділами і службами з управління. Це є одним із основних важелів досягнення міцної фінансової дисципліни на підприємстві, завчасного попередження порушень і недоліків управління.

Процес внутрішньогосподарського контролю є цілою системою, починаючи з процесу збору інформації, аналізу інформації з використанням методичних прийомів та способів контролю до формулювання висновків та рекомендацій.

При здійсненні контролю доходів, витрат та прибутку обов'язково проводяться перевірка, оцінювання та моніторинг системи обліку, фінансової та управлінської інформації, ступінь дотримання на підприємстві вимог нормативних актів та внутрішніх документів, економічності та ефективності діяльності.

---

<sup>204</sup> Кулик В. А. Якісні характеристики облікової інформації в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий вісник ПУЕТ*. 2017. № 5. С. 57-62.



*Рис. 1. Інформаційно-облікова модель управління прибутком підприємств*

Джерело: авторська розробка

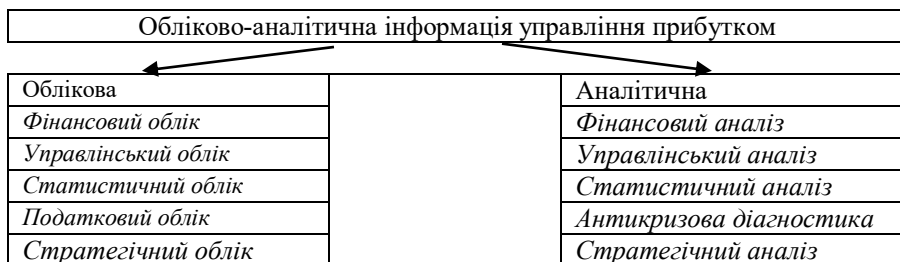
Перевірці підлягають законодавчо затверджені та внутрішньо-розпорядчі документи (наказ про облікову політику підприємства; договори з контрагентами; записи за оборотами рахунків; бюджети доходів та витрат; графік сплати податків; фінансова та податкова звітність).

Систему внутрішньогосподарського контролю можна вважати ефективною лише тоді, коли вона забезпечує досягнення поставлених цілей при найменших витратах. При цьому критеріями ефективності внутрішньогосподарського контролю є наступні фактори:

- кількість та цінність інформації для потреб управління, яка отримується в результаті контролю;
- витрати коштів на здійснення контролю (вони повинні бути мінімальними), з отриманням максимуму корисної інформації;

- організаційні витрати, які характеризуються чисельністю персоналу, якого відривають від продуктивної праці для здійснення контролю (чим менше засідань, зборів витрачається на контроль, тим він ефективніший).

Тому, виникає потреба у розгляді обліково-аналітичної інформації управління прибутком, яка формується й перетворюється відповідно до потреб користувачів (рис. 2).



*Рис. 2. Обліково-аналітична інформація процесу управління прибутком підприємств*

Джерело: авторська розробка

Таким чином, запропонована інформаційно-облікова модель управління прибутком для підприємств забезпечить стабільний розвиток у перспективі, достатній рівень самофінансування власної діяльності, високу конкурентоздатність на ринку і, насамперед, захист від кризових ситуацій, тобто стане певним гарантом діяльності підприємств.